

3734

І П Р А В Ъ К И Й (13)

(583)

BERBEC
E
M

C 2-1

ІВАН ІРЛЯВСЬКИЙ

ВЕРЕСЕНЬ

ВИДАВНИЦТВО ЮРІЯ ТИЩЕНКА

ПРАГА 1941

Sp 3734

234973

Права автора застережені.

Обгортка праці проф. Р. Лісовського.

14138

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186110132

К. Гурейко. К 8-

Друковано 2000 примірників.

Друкарня Еміл Віхнер, Прага XVIII. 201.

1875 2

ВЕРЕСЕНЬ

З років минулих: тихих, незабутніх,
забуть яких не міг ніколи я,
лягає у моїх словах нечутних
далека колія.

Лягає в простір від палкого серця,
сповита в шуми трав столочених,
і я задумавсь, на долоні спершись,
над днем скороченим:

чи він приніс, що вимріяв колись ще
я у пориві молодечому —
чи дав він щось, чи запалився ближче
бодай у дечому?

Бо взяв від мене радості і спокій,
за чим ніколи не тужитиму,
пірнувши в вир життя, лишивши кроки
на шляху битому.

І ось тепер, у днину вересневу,
в чужому місті, поза мурами,
я обмінююсь з хвилями рожевими,
які вже в куряві.

Я обмінююсь і на них збудую
з свого серця, із любовію
дитинства пісню, що ляга, як чую,
на шлях мій — колію.

I.

В напрузі дні серпневі допровадив
я за ріку й застиг на березі,
де зустрів свою кохану радо, —
тепер зустрінув — вересень.

Вслухаюся — збентежено ці липи
шумлять удень; між тими шумами
мій голос губиться охриплий
і я задумуюсь.

Мій голос губиться і я не всмі
шукати слів, співають схвильовано,
чи бігти полем на далекі милі
ген травами шовковими.

Я чую — ранком все читкіше млини
перекликаються за горами,
а вітер вщух, забутий на долині,
один під зорями.

І бється листя, наче серце в грудях,
коли спіткає несподівано
його любов, і до життя пробудить,
та листю вже доспівано.

Ще будуть гості раді та веселі
всміхатись на плоди за столами
і винами переливати келих,
сміятись над мозолями.

І будуть їм ще довго під очима
пружки втоми заворожені,
док' вересень не розпливеться в римах
ключів здорожених.

В напрузі дні серпневі я відмітив
і хлопцем усміхнувся на вересень,
на те, що схоронилося дозріти
на обр'я мого березі.

Мисливим вийшов у ясне безкрає
і серце ловить щось загублене:
чи спів пташин, чи гомони ратаїв,
чи заклики відтрублені?

За лісом, що у синяві маячить,
на нивах, що блищать принадою,
зосталось те, за чим я не заплачу,
а в тузі тільки згадую.

У голосі возів — рипіли ввечір,
в слідах дівчат, що бігли стернями,
мої думки, всі мрії молодечі,
укриті квітами, не тернами.

Далекий відгук пастухів веселих,
що з ними задивлявся до осені,
розколихав моєї волі келих
незапорошений.

Любов несплямлену, а чисту
до вересня, що плив долиною
у павутинні, у пожовклім листі,
душею виніс я дитинною

і заховав на дні її, як перлу,
а дні щораз були скорочені...
Мій шлях, що вів від хати безперерви,
лягав гладкий, незаболочений.

— — — — —
Цей вересень мене зустрів у місті,
на бруку між старими мурами.
Всміхнувся під вікном поживклим листом
чомусь зажурено.

Ти не приніс на собі одяг пишний,
ти не прийшов п'яний уборами.
а вересень, мій вересень колишній...
давно за горами.

Тамтому все віддав, усе, що виніс
я від грудей гарячих маминих,
і думаю: невже ж змінивсь я нині
за вікон рямами?

Невже утратив ту любов жагучу
до золотого вітра подуву,
коли стояв отак собі на кручі
завмерлий з подиву?

Та всеж люблю тебе, здолаю всю нудоту,
бо ще багато літ лишилося,
а те, що в радість оберне турботи,
мені й не снилося.

Люблю тебе іще раз. Так любити
лиш той зуміє нерозгублено,
хто зріс, як я, під спів твій сумовитий,
до сіл залюблений.

Цей вересень мене зустрів у місті,
десятий вересень між мурами.
Всміхнувся до мене з краплею на листі,
чомусь зажурено.

Ех, скільки вереснів похмільних, паних
я відпровадив з юними поривами;
лишили всі в моєму серці рани
ген-там над нивами.

Лишили тугу всі. Невисказану тугу,
бачу вид свій заклопотаний
та слід, що ліг на березі яруги,
уже притоптаний.

І бачу батька на полевім шляху
та брата, що дививсь з тривогою,
що я, незнаний, в даль пішов без жаху,
кудись дорогою.

Пригадую — й село гляділо сумно
мевадами, садами і деревами,
а я пішов собі простором шумно,
що плакав мєвами.

А я пішов, і обрїй замикався
за мною довгими воротами.

За днями у піснях не оглядався,
за безтурботними,

а заховав в душі їх, наче перлу,
хоч і були щораз скорочені.

Мій шлях, що вів від хати безперерви,
лягав гладкий, незаболочений.

II.

В осінній день зійшла ти зорею
такою любою мені.

Чи я під млою непрозорою
тебе шукав, чи ні?

Чи бачив я, чи мріяв буднями,
коли весна цвіла,
коли проходив я безлюдними
завулками села,
що в бурі час, вітрами спалений,
здійме мене твоїй зір
і по малій життя прогалині
полину знов до гір?!

З задуми, мріями налітої,
як у дитинстві, встав,
і чую із дороги битої
далекі шуми трав,
а в шумах тих, іще незбагнених,
мелодії нові,
і наміри, давно запрагнені,
що вічно є живі.

Зарисувалися на овиді
твої палкі слова,
і у душі горять, як сповіді,

як світла корогва.

В мої душі горять і змеркнути
не зможуть ввік вони,
нераз бо з них прийдеться черпнути,
як із джерел ясних.

В осінній день зійшла ти зорею,
тому я не в журбі
перед усмішкою й покорою
твоїх палких обійм.

Душею зводжуся гарячою,
збагнуть не можу міць.

Іду шляхом переіначеним,
що ліг під нами ниць.

Іду з тобою і змагаюся
плече коло плеча.

О, як далеко ми збираємося,
і що це нам в очах? —

Ясна захопленість небачена
і крила орлі в нас.

Минулість наша перегачена
була нераз, нераз, —
тому весело так над пройденим,
тому лице горить.

Коханням вірним ми розгойдані —
на прещасливу мить.

Нехай же простір непогодою
назустріч нам ляга, —
ми побраталися з природою,

бо ми зросли в снігах.
Схилім цей трунок! Чорне марево
розтане навкруги.
Гей, ще не видне наше зарево
й далеко береги!

Моя кохана! Ось за зливами
проміння золоте.
Цей шлях, що кровю був поливаний,
лиш прямо поведе.
І стисну руку я утомлену
твою, бо дорогá.
Всі перепони ще не зломлено,
та вір — прийде черга!...
Згадай-но пісню, за потоками
у даль хай продзвенить,
під гомоном її, під кроками
розгорнеться блакить.
Уклониться земля рослинами,
багата на дари.
Чи любиш ти, коли долиною
гуляють так вітри?
Чи любиш ти, коли на обрію
веселка розцвіта?
Дивися — за її подобою
хвилюєшся дитям.
Тут під горою ще розглянемо
далеко дуже вшир,
мовчазними на мить пристанемо,

де зводить осінь пир:
а що взаїмно нас приманила
до себе, як весна, —
щілуй її, щоби не ранила
ніколи нас вона!

Я проспівую пісню юности.
Послухаєш? Гаразд.
Із теплих пахощів минулости
зберіг її для нас.
У ній, укритій заповітами,
дитинство все моє,
що знову, як колись, привітними
роками оживе;
і, як потік, що будить ранками, —
навіє почуття,
що народились за серпанками
в моєму серці там...
Оті чуття, думки і спомини,
плекав я, мов дитя,
щоб успіхам були — короною,
і радістю — життя.
Щоби несли мене просторами,
пестили вчас задум
про щастя в далях неозорених,
куди з тобою йду.

Я про пісні, що над колискою
забулись, ... хочу знов,

бо серцем переходять низкою,
бо в серці рушать кров...
А пісня ця хай за потоками
у далі продзвенить;
під гомоном її, під кроками
нам стелиться блакить.

III.

Ми стали і на мить застигли
в осіннім відблиску долин.

Дивися — тут пшениця стигла,
а тут блукав я сам, один...

Лиш хату тямлю та коноплі
в життя свого глибині,
ще памятаю, добре схоплю
мамусю, як були в млині.

Садок наш, перетятий тином,
мандрівників у тінь манив;
у нім я ріс... дививсь невпинно
до квітами укритих нив.

Вони блестіли в переспівах,
а в унісон їм грав потік.

Тут на тополях та на івах
звивались гнізда рік-у-рік.

Що рідна хата в самотині
була, — навколо поле й шлях, —
не знав села я на долині
й на тих, що бачиш, ось, горбах.

Ще тямлю, як мою колиску
із хати батько заховав
й до мене усміхавсь наблизьку

під вітру шум і сколих трав.
До мене нахилилось віття,
сочисті падали плоди.
Хоч як я любувався з літа, —
не смів за тин цей, до води...
У загороді коло хати
торішні проросли квітки,
і все під осінь кострубату
плили, як човники, хмарки.
Плили і хвилювали простір,
як бурі літом океан,
тоді сиділи в хаті гості
із рідних, близьких нам селян.
Я тільки хату та коноплі
затямив добре з давніх днів.
Все інше нині вже не схоплю, —
минуло образами в сні.

Гей, ці місця такі хороші й милі,
у них бо крапля серця юного,
у них сліди мої, які лишили
багато нам фортунного.
Мене послухай. Вжийся, мила, мною
у радість цю, яка зворушує
до сліз, до болю!

Тихою ходою,
кохана, рушимо!

Я лиш пісні, що над колискою
не доспівалися давно...

Я лиш пісні, що тихо низкою
виводив під вікном...

У них, укритих заповітами,
дитинство промине моє,
і знову, як колись, привітними
роками оживе.

— — — — —

Згадалося, що тут, на цьому місці
років сімнадцять як обернемо,
шукали зела ми в поживклім листі,
в кущах, між тернами.

Шукали зела, щоб росли скоріше,
бо говорили: не позволимо,
щоб краяли лани, ще на тіснішім
себе мозолили.

Зостануть старші, а оті, що в листі,
хай вчаться, щоб руками власними
свою кували долю, мов намисто,
і були щасними.

Нетерпеливо ждали тої хвили,
коли минуть роки, ті в поросі,
і час прийде, наш вимріяний, милий
в дзвіночка голосі.

Ішла весна, а восени в тумані
лунали оклики між селами,
ми далі ще, на місці цім щорана
ішли за зелами...

Вже тільки слід лишився — бачиш — з хати
між спорохнявілими вербами.

Гей, хочеться упасти й заридати,
заллятись кервами.

Та ж хата та, обсічена дощами,
похила, темна, — скільки споминів
сховала із душі моєї мами,
і скільки гомонів!

Уже її немає. Ораниця
біліє тільки, незасіяна,
а то, було, на сонця ясних лицях
жила замріяна.

А то, було, всміхалась на діброву
своїми стінами білявими,
і слухав я її таємну мову
серед галявини.

Та ж хата та — для мене найдорожча,
взяла ж бо мене із втраченим
та з тим, що серцю нині не зійшло ще,
ніде небачене.

У ній я ріс, отам моя колиска
скрипіла в хвилю вечеровую,
як місяць пустував, у вікна блискав
і плив дібровою.

Чи раз у ній так весело бувало, —
здавалось, жура запроторена,
і жури навіки уже не стало,
лиш радість зоряна.

Та чергувалися хвилини різні,

жилося всіляко, переносились
і дні найтяжчі, і роки невітніші,
та розпорошились.

І думав я: нехай живе з землею
ще других двісті у будучині.

Тепер питаюсь: чом мене із нею,
чому розлучено?!

* * *

Отут дорога, та вузька, полéва,
і біля неї ряд топіль струнких
біжить у простір синій і рожевий,
пускаючи, як піт, бруньки.

Із Маковиці, що ген-там маячить,
вози котились з деревом сюди, —
колеса — чути — ще донині плачуть,
погонич свище молодий.

На цьому шляху ми збивали порох
і бігли навперейми до млина,
ногами вишиваючи узор
у поросі щодня.

З узорів, із слідів читали ранні,
веселі завжди хлопці-пастухи,
чи будуть вояки з нас, чи зістанем
топтати ці шляхи?!

А мельник у млині бував співучий:
то в камені він стукав, то співав
про гай, про млин, про дівчину і кручі

і те, як удівцем він став.

Усе був млин для нього побратимом,
з ним розмовляв увечері і днем,
аж поки не заллявся чорним димом,
не спалахнув вогнем.

Оці місця такі хороші й милі,
у них бо крапля юного життя,
у них сліди мої, які лишили
чар серцю й багаття.

І верби ці і їх плачливі віти
і став, де вітер крився навесні,
теплом на мене дишуть, щастям світять
крізь млу й тумани днів.

В ставку ловили риби ми руками,
а ймалися то раки, то пявки;
нас турбував великий чорний камінь,
що рахував роки.

Тут дуб стояв, що не корився бурям,
і свідком був прадавньої весни,
коли проходили полки похмурі
боевиків грізних.

Ішли на південь чи на сіру північ,
і все їх надив цей полівий шлях.
Колись кипіли і бої нерівні
на цих горбах.

Тепер село стоїть і виногради
ростуть і спіють і дають плоди,

а ввечері дівки, коханню раді,
зіходять до води.

А хлопці ждуть нетерпеливо прихід
найкращих, найдорожчих їм облич,
і місяць списує нечуйно, тихо
всі таємниці стріч.

Гей, ці місця такі хороші й милі,
у них бо крапля юних днів моїх,
у них сліди малі, які лишили
багато мрій і втіх.

Їх не зрівняти з мріями пізніших,
наповнених турботами, слідів;
повік буде для тебе наймиліше,
куди малим ходив.

Так серце віщувало і віщує,
щоночі в грудях пташкою бючись,
коли пісні доспівані почуєш,
що сам співав колись,
чи слухав, як виводили на мості
їх парубки з дівчатами вгурті, —
туди проходив до рідні у гості,
рідні своїх батьків.

Щодня, задуманий, відчуєш яро
роки, що не повернуться, роки,
що щезли в вирі поривань, як барка
за закрутом ріки.

Та скільки виніс ти із них з собою
утіх і радощів на дні журби,
з них сили ссав ти у твердому бою,
як хтось тебе любив.

Нехай місця ці спомином ясніють,
сліди полишені — в серцях дзвенять,
нехай ніколи вітер їх не звіє,
не затінить Синяк.

IV.

Зимою різали метелиці,
співали двері і вікно.
І бачив сніг я, думав — стелиться
біляве полотно.
У хаті майстрували пруттями,
творили кошики й казки,
і пісня тонами нечутними
лунала до ріки.
Сніжини танцювали з вітами,
підхоплювали їх вітри.
Зима віталася привітами
робітників старих,
що засідали перед столами
і про Америку й війну
розповідали наче з болями,
чекаючи весну.
А сонце рідко днями темними
виходило зза мли, зза хмар;
думки зав'язали буремними
стелилися на твар.
Дівчата присідали кужелі
такі веселі і палкі,
і хлопці повсякчас напружені

в схвильованні яркім.
І сміх лунав за веретенами,
що з шумом падали униз.
І чув я на дворі, у теміні,
тужливий вітру свист.
У час такий занепокоєний
ніхто не бився до двора.
І на воротах неналоєних
бурун весело грав.
Яри застелені над нивами
не надили із хати нас,
і келих з винами допивано
за зим таких нераз.

Різдва переддень. Чи забути, люба,
Свят-вечори й солому? —
Казали — дід її приносить грубий
в надхненні молодому.
Казали — бороду він має білу
і йде долі ледами
та кожну хату з радістю наділить
найкращими дарами.
Не є страшні хуртовини й завії
для нього цієї ночі.
Ми слухали і розкривали вії,
собі дивились в очі.
Дивились пильно, слідкували пильно,
і дивне помічали:
вогні таємні нині непомильно

в зіницях загорялись.

А як зійшли на неба океані
і заблестіли зорі,
дівчата умлівали в хвилюванні,
в затаєній покорі.

Неждане діялося із обличчям:
палало, румяніло,
аж поки дзвони не заграли тричі
і півні не запіли.

Чи ж описати це, чи можна вилить,
або сказати словами?

Такий то час — який ми все любили, —
лишився поза нами.

І тільки спомин, як далека мрія,
час-від-часу заблимне
і у душі озветься, заболіє
любов моя дитинна.

Різдво! Гей, радісне яке бувало й пишне
на місці цім, де з хати лиш підвалини
лишилися; отут, у цім кутку затишнім
горіли ми, немов запалені.

Горіли лиця нам, а серце в грудях билось,
чомусь хотілося за двір, на вулицю,
на слід колядників, щоб у майбутнім, мила,
блаженну хвилю не забули цю.

Колядники співали із зорею ніжно
і розбивались голоси прибоями
в дерева кам'яні і в береги залізні.

Зцілялись рани незагоєні
в зворушливих хвилинах коляди і співу
малих хлопчат з усмішкою врочистою;
співали про Ясного в яслах і про Діву —
благословенну, чистую...

У коляді, як і в піснях, затаєна
селянська таємниця,
у них їх радощів причаєних
невичерпна криниця;
і радощів і жури, а відрадою
для них — рясні надії,
що їм великі дні нагадують,
що душу вічно гріють.
Які не заведуть, не зрадять в намірах,
не вбють хотіння й порив
у вирі бурь, далеких гаморів,
у час знемог і змори.
І в молитвах сумних з поклонами,
як і в весільних співах,
одне бажання й туга: аби гронами
пишався дар на нивах.
Щоб квітло поле житом, як косицею,
були багаті жнива,
щоби віддячились сторицею
за труд лани вродливі.
І щоб село, роками гноблене,
не зниділо, не впало,
своїми землями оздоблене,

пишались дітьми й ралом.
Своєю силою, як чарами,
тримало цвіт країни
на дні майбутні, що захмарені,
на дні важкі й години.

— — — — —

Пізніше, як підріс, і я снігами
ішов із колядою сам селом
і за собою мами слід затамив —
злинала янголом.
Ховала від людей, завій і ночі
і дальніх привидів у теміні.
А я собі шептав про Непорочну,
що щастя принесе мені.
А я собі шептав і рвався далі, —
малою видавалась вулиця
й хатини, що до себе, як коралі,
горнулися.
Тоді вже щось у серці запліднялось,
щось хтіло пристрасно займатися,
і матінка тихесенько сказала
вертатися.
І тихо ми вертались, повні втоми,
через село й лісів прогалину,
верталися туди, під гай, додому,
у царину.
І засипляв я пізно на соломі,
що дід приніс старий розсміяний,

ще довго хлопці господині дому
гули замріяні.

Було останнє це Різдво, що мати
моя жила й за мною линула.
Весною вмерла, а мене і брата
покинула.

V.

Крізь простір і крізь час закутаний,
крізь дні й роки життя,
не можу голосу забути я
моєї мами там.

На провесні, як крига танула,
як вогкий двір присох,
з очей чомусь їй сльози канули;
були ми в хаті вдвох.

Вона лежала вкрай ослаблена
і близько я сидів.

За хатою — розквітла яблуня
і жайворонка спів.

За вікнами земля розорана,
а в хаті хмурність дня —
смертельно мати упокорена,
хоч на дворі весна.

Смертельно — бачив — бо у голосі,
що рвався, як струна,
думки неказані боролися
і плакала вона.

І не могла ніяк в спокоїтись,
здвигнутися на мить,
а хтіла, як торік, зі мною йти

у поле, що шумить.
Зірватися й побігти нивами,
оглянуть кожний цвіт,
устами цілувать щасливими
весни надійний хід.
Над рідним закрутом спинитися,
благословити луг,
щоб нам ніколи не журитися,
коли на ньому плуг.
Селян на плузі руки жилаві,
мускулясті тіла,
і вширш і вздовж — поки лиш сили є,
то наша ця земля.
І бачив я її домучену,
безсилу і суху;
і знав, що нас уже розлучено
на першому шляху.
Відчув, що з нею разом трачу я,
бо шостий лиш минав,
що принесе мені гарячая
заобрійна весна.
Підв'єлася і ввічі глянула
привітливо мені,
і вчув від неї і затямив я
оці слова ясні:

«Рости, мій сину, непорушено,
зживайся з ґрунтом ти,
і памятай слова мамусині,

як схочеш у світи:
де б не пішов, куди б не кинула
тебе твоя судьба,
завзятим будь і тям же, сину мій,
село це на горбах!»...

Крізь простір і крізь час давно забутий,
крізь сутінок загублених років,
ірлявські дзвони в моїм серці чути
і похоронний спів.

І чути гамір провесни тамтої,
що вирвала нещадно маму нам.
Які зрадливі і вітри й прибої
на рідних землях там.

Зламали стільки молодого цвіту,
якому лиш буяти і цвісти,
щороку повнитись, щороку зріти
й рости, рости, рости...

Невблагано природа і суворо
заходиться, і жертвою пануть
сини і дочки, умирають скоро, —
та покоління йдуть.

Живуть оселі, як жили століття,
невгнутих далі і твердих селян,
і в бурях змалку виростають діти,
задивлені в туман.

Батьки радіють, як ідуть на ниви,
і як вертають, — скільки ж бо надій
в синах, що мають вирости щасливо

й талан не стратить свій.
Опорою на старості літ будуть,
із щедрої живитимуть руки
за стільки клопотів, за стільки трудів
в роках тяжких!

* * *

А я дивуюсь, як моє обличчя
за літ шіснадцять не змінилося,
хоч серце ранене, нераз, не двічі,
у грудях билося.
Дивлюся на старий ірлявський цвинтар
і пять могилوک і акації,
мов я прийшов, прийшов їх внук і син той,
що бивсь за працею.
Що снів за працею, як тільки мама вмерла,
прийшла весна у повнім розцвіті...
І памятаю: тугу ми заперли
уже на досвіті.
Як тільки відчитали в хаті псальми,
на другий день відграли дзвонами,
то небувалий іздавивши жаль ми,
пішли вигонами.
Пішов і батько й брат і я — найменший
і люди глипали здивовані:
ану ж — Іван — чи витрима хоч день ще
такий збідований?
Ой витримав!

Пятнадцять літ у труді
наш батько із своєю мамою
жили одні, нас вивели у люди
борнею, не оmanoю.

Усі в могилі нині вже — та бачу
роки минулістю обвіяні,
і душу молоду, тверду, гарячу
і зір замріяний. . . .

VI.

Орали землю під Молодиною,
а навкруги блищала царина.
На південь вітер ніс хмарин завої
тяжкі, розжарені.
Стирали піт з чола і батько й братик,
і я, як біг за ними нивою,
і в борозні минулі весни тратив,
на плуг задивлений.
Снувалися думки про хліб і зерно,
що виросте із цієї зелені,
що нею лан, куди ся не обернеш,
ущерть застелений.
На скиби, що лягали, наче хвилі,
наш падав зір, до їх залюблений,
і чули відгомони ми на милі
ключів розгублених.
Щодня яскравіш розширявся обрій,
чутніш шумів луг косовицею.
В обід — приходила бабуся добра
із паляницею.
І ми сідали, втомлені, та раді,
біля криниці там погожої,
щоб зїсти хліб, напиться із свічада

води хорошої.

І знов орали, а в ліску зузуля
числила нам роки куваннями,
та іноді леміш — виразно чули —
змагався з каменем.

Оподаль трохи, за горбом, під лісом,
наш погляд спочивав з отарою,
як спека пражила і порох нісся
білявою примарою.

У лісі тім зимою, як морози
на лицях квітли-сяли рожою,
там рубачів пісні родились гожі
для гущі непрохожої.

І батько говорив, що рубачі ті —
предивні люди, —

осамітнені,

співають сумно, тугою повіті
і днями літніми;

що рубачі, що вирости із малку
в лісах, зрослися із деревами,
і їм рубать дерев столітніх жалко,
їх сум бере німий.

Лише одне, як кожного, насущний
гнітить їх та дітки між селами, —
тому похмуро ці рубають пущі
з піснями невеселими.

Рубають і казки лісові творять
і в далину шугають думами:
чи зрине те, про що щодня говорять,

палкими струмами?

Чи потече і дні інакші зродить
між бурями й розливами
для них, що по лісах роками бродять,
і тих, над нивами?!

І часом я, ховаючись у трави,
що лоскотали вранці росами,
шукав сліди коліс, що до Ірляви
не вернуться до осені.

Шукав сліди коліс возів розбитих
і ті обличчя, що, поморені,
були весною усміхом залиті,
немов лани заорані.

Хотілося за ними йти у порох
і промовлять їм таємницями;
із візниками мріять про Ужгород,
і спати над криницями.

Хотілось...

Гей, не вимовити, мила,
бажання те в дитинстві ранньому,
куди думки, розятрені, носились
у просторі оманному.

А батько говорив, що там десь далі,
широкий степ, важкі черноземи,
що весь цей простір плугом ми скували
й на серці носимо.

І серце наше буде вічно жити
полями тими соковитими,

що літом і весною цвітом вкриті,
а осінню — дощами, слотами...

І наш орач, що любить невимовно
свій клаптик поля, літом пишного,
складає в молитвах, проханням повних,
хвалу Всевишньому.

Я памятаю — навесні святили
ми завжди ниви, десь під Юрія,
щоб стебла бурі літом не прибили,
й не заглушила курява;
щоб плід не зсох, а вибуяв на диво
мандрівникам, шляхами змученим,
і на потіху матерям, і дівам
зарученим.

Бо плід — їх радість і життя і мрія,
а лан — колиска, міць майбутнього,
що виросте із зерна, що засіяв
орач відлюднений.

— — — — —
Під осінь йшли на прощі села рідні,
здалека чув я співи лунами
над стернями, що грались з листям мідним,
над стернями,
над ґрунями...

Дзвонили дзвони і клякали люди
біля хрестів перед розпуттями,
щоб на майбутнє знов був милий будень,

не спутаний!

Дівчата у нещасному коханні
просили ласки в Всемогучого,
щоб скоро загоїлись їхні рани
і душі змучені!

VII.

Любов з дитячих літ несплямлену
для тебе виніс я у дар,
як квітку в образі зарамлену,
як найдорожчий скарб.

Тобі віддав давно я чистими
і душу й серце молоде,
щоб ми плили з одної пристані,
куди судьба веде.

Щоб вийшли радістю озорені
стрічати весни в далині
удвох рожевими просторами
усміхнені, ясні.

Хоча на труднощі натрапимо,
ударить гнівно нас доба,
свій запал у борні не стратимо,
не зломить нас журба!

У пориві знайдемо папороть,
цвіт щастя й вічної краси,
і не страшні нам будуть напори
майбутньої грози;

і не страшні нам будуть повені,
розливи рік, завії, чи сніги,
як душі наші переповнені
безсмертністю жаги.

Над нами всюди й все палатиме
проміння вірності з лиця,
щораз буйніше загарятиме
кохання у серцях.

З Великодня, що у дитинстві, мила,
яснів мені близькою казкою,
я виніс стільки споминів премилих
наповненою чашкою.

Пригадую — в садку його стрічали
увечері ми калаталами,
і бігли на дорогу, бистро мчали
в село віддалене.

В селі було так таємничо рушно,
село не спало, а дивилося
до зір, на небо, на події суцї,
які й не снилися.

Вогнем займалися і вежі й бані
церков, і цвинтар із суніцями,
де розбивали ми у буднях дзбани
з мутними лицями.

Палали ватри, кликали до себе
старих і молодих задуманих,
і ніч була, немов в таємнім небі,
ясна, полум'яна.

Шукав в ній кожний первісток любови
і щастя-цвіт під млою й зорями,
а я ловив утрачені розмови,
на провесні говорені.

А я ловив, бо вірив, що воскреснуть
з піснями урочисто-тихими,
розмови з мамою про перші весни,
теплом надихані.

Великдень! Радісний, святий Великдень,
який відмінний від Різдва. —

Ми знали, як до нас з просторів вийде,
ростиме вже трава...

Не буде хмар, як оливо вагітних,
а тільки синя далечінь
воротами у дні чудові літні,
у вільну просторінь.

Вже буде цвіт пишатися над нами,
і в річці будуть пелюстки;
дівочих ніг не холодитьме камінь
у бігу до ріки;

дівочих босих ніг, а рук вода криштальна,
що щедро литимуть на нас,
а ми на них, щоб днів майбутніх, дальніх
нам усміхався час.

Щоб усміхався, не ранив юначі
вражливі душі і серця,
коли вони такі палкі й гарячі
і їх доба оця!

Гей, ці місця такі хороші й милі,
у них бо крапля щастя юного,
що нам його вітри рвучкі не збили
над цими грúнями.

Моя кохана! Ось по цій дорозі,
як на Різдво снігами з мамою, —
йшов по роках і руки мив у росах
отут над ямою, —
щоб чистими були і твердлі в крицю,
щоб на майбутні дні тужавіли,
хоча не знав: чи жатиму пшеницю
серпом заржавілим,
чи далі йтиму цим шляхом, за хутір,
куди щось вабить, щось приманює.
Мені років дитячих не забути,
ані дорогу мамину:
на ній учила не коритись злидням
вона мене і жити працею,
із неї й тугу виніс до Великдня,
що кривсь в акації.
Великдень полишив мені у серці,
як вересень, троянди споминів,
а ця дорога про кохання перше
яскраві проміні.
Пізніш на ній стрічав свої я весни,
жив серпнем в неспокійнім березні,
отам і пісня молода воскресла
моя для вересня.
Тому люблю її так міцно й палко
й любов моя тверда, як камені,
як віра в тебе, дорога русалко,
що ти дала мені.

VIII.

З горбів дивився, як над горами
лягає втомлена блакить,
а тут, де восени поорано,
пшениця вдаль шумить.

Отут простір немов закурений,
високо квітне горизонт,
і бачив оком впів прижмуреним
далечину, як сон —
вона, приваблива й напружена,
усе яскравіш загоря
у серці молодому, дужому
уранці на зорях.

І серце зна її поширену
у невідоме, й чарівну,
що літо дасть вона, як з вирію
дала свою весну.

А з літом, перешитим жнивами,
нові надії й кров нову
селянам, що зросли над нивами,
зросли під грому звук.

Селянам, що тверділи крицею
і тисли в праці п'ястуки,
щоб не чужі, а їхні лицарі
творили тут роки:

ломали на дорозі терени,
і торували долі шлях, —
бо землю цю нераз обернено
було в кривавий прах!

Як стигли петрівки над стріхами,
гуділи бджоли у садах,
а ми ховались під оріхами,
чи в золотих житах;
коли ішли рибалки з сітями,
а діти біглаґ їм услід,
і вітер засипляв над вітами, —
у селах спокій ліг:
женці серпами вранці блиснули,
мов крадучися із села,
за ними сонце сяйвом бризнуло
і розплилась імла.

За ними солові гукнули ген
і лан стобарвно запалав,
ми зрозуміли, ми відчули день,
що жниво нам послав:
небавом упадуть покосами
відполовілії жита,
і розіллються над колоссями
селянські почуття.
І зариплять вози над нивами,
нім літо промайне,
нім втопить осінь десь за зливами
це сонце вогняне.

А потім плуг, з весни не торкнений,
вітатьме борозна,
щоб на будуче, в млу загорнене,
росла озимина!

IX.

Отак по смерті дорогої мами,
як розіллявсь на поле вересень,
до школи слід свій молодий затямив
ось по Старої березі.

Я біг із букварем щоранку в тиші,
збиваючи об камні пальці босії,
і краплі крові власної полишив
не для одної осені;

і не одна напилась мого поту,
хоча була дощем насичена, —
та все бажав новим іти напроти
із серцем закосиченим.

Усе бажав інакших я пізнати,
яскравих рухом і поривами,
тому додумавсь далі не лишатись
між цими нивами.

Хоч як любив їх — вабив світ далекий,
незнаний світ з його турботами.

— Чому мені не знати небезпеки,
не бути заклопотаним?

Чому? І це, хоч плакала бабуся,
невгавно гризло душу й мучило,
і я пішов, та вірив, що вернуся,
із нею злучений.

Вона дивилась у простори сині,
вже приморозки позначалися...
А ниви лиш шептали слово: сину!
й від мене віддалялися...

Ще тямлю: ранками холодними,
як роси випали на шлях,
і ріки, зливами заводнені,
шуміли в берегах;
як люди йшли до нив з мотиками,
долиною гули вози,
поміж ключів сумними криками
ішов я повз лази.

Лишав місця свої улюблені,
лишав на полі пастухів,
які дивилися разгублено
на шлях, що мене вів.

Махали довго капелюхами,
нім обрій їх замкнув, —
були моїми завжди друзями,
донині не забув.

Все згадую їх під колибами
на спражених горбах,
чи під дощем, що часто схлипував
в непрохідних кущах.

Із ними дні я перелічував
і задивлявсь у синь,
свої шляхи вперед намічував,
в незнану далечинь...

Як люди йшли до нив з мотиками,
долиною гули вози, —
поміж ключів сумними криками
пішов я повз лази.

Х.

Цей вересень мене зустрів у місті,
на бруку між старими мурами.
Відчув його з пожовклого я листя
і з хмар нахмурених;
із крапель рос за вікнами будинку
і поцілунків вітру з шибами,
відчув, як перш по радісних обжинках,
ген під колибами.

Збагнув і те, чим він для мене цінний,
нехай сумний він і зажурений, —
крізь нього крок мій пролунав незмінний
у даль закурену.

І бачу шлях, перетканий слідами
таких, як я, непогамованих, —
блищить і сонцем він і блискавками
і рідними дібровами;
і озивається щораз читкіше
у серці милими оселями,
той шлях юначий молодий і віщий
поміж гірськими селами.

Пішло нас скільки ним палких, надхненних
і всі хотінням наливались ми
зломить життя в майбутньому злиденне

змаганнями тривалими.

Ми всі ідем, ще всі ми на дорозі
і всіх нас зустрічає вересень —
його відчули ми у ранніх росах,
що вітром ще не стерлися.

Гей, скільки вереснів похмільних, п'яних
у далині лишилося, за нами.

Були усі привабливі й кохані
і всіх їх серце тямить.

Усі лягли на душу таємничим,
донині незбагнутим ясним сьйвом.

Любов до них відроджується й кличе
туди, в простір безкрайї.

Любов до них, до рідних нив і поля,
що нам її дали вони в минулім,
коли на стернях ноги ми кололи,
потоків пісню чули...

Оця любов до вересня, кохана,
палаюча, довічна, —
не згубиться, не змеркне, не завяне
ні в серпні, ані в січні.

Зробила нас вона цих гір синами,
перлиною своєю,
а землю, що топтали ми ногами, —
вкраїнською землею.

За неї встав і березень кривавий
в сліпучому промінні,

за неї далі йде шляхом до слави
новітнє покоління.

Люблю тебе, мій вересню! Любити
лиш той так вміє нерозгублено,
хто зріс, як я, під спів твій сумовитий,
до сіл залюблений...

Прага, 1940.

11. VII. 1941

Č 373

